

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Фінансові ресурси відіграють визначальну роль у діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. Рівень фінансового забезпечення визначає платоспроможність, кредитоспроможність та фінансову незалежність підприємства в цілому. Обсяг фінансових ресурсів значною мірою визначає й виробничі можливості господарюючого суб'єкта. Суб'єкти аграрного бізнесу завжди відчувають потребу у додаткових джерелах фінансування, адже їх виробничий процес, в більшості випадків, характеризується значними коливаннями грошових надходжень за обсягами та часовими періодами. Основними причинами нерівномірних грошових надходжень є сезонний характер виробництва, а також високий рівень ризику основної діяльності, який в більшій мірі залежить від неконтрольованих підприємством зовнішніх факторів.

Перелічені особливості діяльності та фінансування суб'єктів аграрного бізнесу характеризують їх низьку кредитоспроможність (у порівнянні з іншими галузями господарства) та непривабливість як потенційних позичальників. Орієнтуючись на зовнішні позикові джерела фінансування, зокрема кредити банків, за умов нестабільності грошових надходжень, необхідно надати додаткові гарантії повернення коштів: у вигляді поруки, гарантії, застави тощо. А зважаючи на те, що зношеність основних засобів у сфері сільського господарства складає близько 70–80 %, можна зазначити, що суб'єкти аграрного бізнесу не мають у володінні відповідного майна, яке б можна було надати в заставу. Про непривабливість аграрного сектора як сфери фінансування комерційними банками свідчать й дані таблиці 1

Таблиця 1

Параметри, що визначають особливості розвитку сільськогосподарських підприємств

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
ВВП у фактичних цінах, млн. грн.	948 056	913 345	1 082 569	1 302 079	1 408 889
Темп приросту ВВП, %	32	- 3,6	18,5	20,2	8,2
Обсяг продукції сільського господарства, млн. грн.	152 210	154 202	189 405	253 569	258 270
Темп приросту продукції сільського господарства, %	38,4	1,3	22,8	33,9	1,9
Частка продукції сільського господарства у ВВП, %	16,1	16,9	17,5	19,5	18,3
Кредити в с/г, мисливство та лісове господарство, млн. грн.	28 812	26 026	26 545	34 143	36 488
Сегмент банківських кредитів, наданих в с/г, мисливство та лісове господарство у ВВП, %	3,0	2,8	2,5	2,6	2,5
Усього банківських кредитів, наданих в економіку	443 665	462 215	500 961	575 545	605 425
Частка кредитів, наданих в с/г, мисливство та лісове господарство у загальній структурі банківських кредитів, наданих в економіку	6,5	5,6	5,3	5,9	6,0
Процентні ставки за кредитами в сільське господарство	21,2	22,4	21,7	15,5	17,6
Процентні ставки за кредитами по економіці в цілому	18,4	17,6	15,8	13,2	14,8

Так, протягом останніх років спостерігається певна невідповідність темпів розвитку та кредитного фінансування аграрного сектора та економіки в цілому. Зокрема, варто зазначити, що протягом 2008–2011 рр. темпи приросту продукції сільського господарства перевищували темпи приросту ВВП, крім того протягом аналізованого періоду спостерігається постійне збільшення частки продукції сільського господарства у ВВП, яка в 2012 р. склала 18,3 %. Такі тенденції є відчепленням того, що аграрний сектор є важливою сферою вітчизняної економіки та має високі перспективи розвитку, а отже, має бути привабливим для фінансування кредитними установами. Проте статистичні дані показують, що сегмент банківських кредитів, наданих в сільське господарство, мисливство та лісове господарство у ВВП показує негативну тенденцію і зменшився з 3 % (у 2008 р.) до 2,5 (у 2012 р.), незважаючи на те, що частка продукції сільського господарства у ВВП протягом аналізованого періоду збільшилась із 16,1 % до 18,3 % відповідно.

Якщо проаналізувати частку кредитів, наданих в аграрний сектор у загальній структурі банківських кредитів, наданих в економіку, то спостерігається стійка тенденція до її скорочення, зокрема її значення у 2008 р. склало 6,5 %, а у 2012 р. – 6 %. Крім того, обсяги виданих кредитів у сільське господарство протягом 2008–2012 рр. збільшились на 27 %, а обсяги продукції сільського господарства за аналогічний період збільшились на 70 %. Таким чином, підприємства АПК протягом аналізованого періоду скорочували фінансування за рахунок банківських кредитів. Однією із причин такого скорочення могла стати й висока вартість кредитного фінансування. Так, відсоткові ставки за кредитами в агросектор перевищували відсоткові ставки за кредитами з економіки в цілому на 2–5 %, найбільша різниця спостерігалась у 2010 р. (5,9 %).

Виявлені тенденції можуть свідчити про достатність власного капіталу підприємств АПК та скорочення обсягів високовартісного кредитного фінансування. Однак фахівцями ННЦ «Інститут аграрної економіки» у 2012 р. була розрахована кредитна ємність сільського господарства (табл. 2). Проведені розрахунки показують, що загальна річна потреба сільського господарства у кредитах складає 150,3 млрд грн., а обсяг виданих кредитів у сільське господарство у 2012 р. склав 36,488 млрд грн., таким чином сільське господарство недоотримало 113,812 млрд грн. (312 %) кредитних ресурсів від розрахованої потреби. У тому числі, річна потреба кредитних коштів для інвестицій в основні засоби складає 49,6 млрд грн., тобто 136 % від усієї кількості кредитів, наданих у сільське господарство.

Таблиця 2

Кредитна ємність сільського господарства

Показник	Сума, млрд. грн.
Річний дефіцит обігових коштів - всього	100,7
у тому числі: в рослинництві	57,5
в тваринництві	43,2
Річний дефіцит коштів для інвестицій в основні засоби	49,6
у тому числі: в рослинництві	21,6
в тваринництві	28,0
Загальна потреба в кредитах на рік (для виконання всіх технологічних етапів)	150,3
у тому числі: в рослинництві	79,1
в тваринництві	71,2

За розрахунками фахівців ННЦ «Інститут аграрної економіки» частка довгострокових кредитів у загальній сумі кредитів наданих у сільське господарство у 2010–2011 рр. складала 12 % (близько 4,379 млрд грн. за потреби 49,6 млрд грн.). Таким чином, непокритий дефіцит довгострокових кредитних ресурсів у сільському господарстві склав 45,221 млрд грн., тобто 91 % від розрахованої потреби. Схожі тенденції спостерігаються і під час залучення короткострокових кредитних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами. Потреба у короткострокових кредитних коштах у сільському господарстві в 2012 р. складала 100,7 млрд грн., за даними НБУ фактично було надано короткострокових кредитів на суму 16,509 млрд грн., що на 84,191 млрд грн. менше від потреби. Особливо нестача короткострокових кредитних ресурсів відчувається у рослинництві (57,5 млрд грн.), адже посівну компанію аграрії, як правило, повністю чи частково фінансують за рахунок кредитних коштів. Тому, якщо проаналізувати темпи приросту продукції сільського господарства, то вони майже не перевищують середньорічні темпи інфляції, а отже фінансових ресурсів у сільськогосподарських підприємств вистачає лише на просте відтворення. Деструктивні процеси в сільському господарстві викликає також і нестача довгострокових кредитних ресурсів, які б мали спрямовуватись на оновлення основних засобів чи запровадження інноваційних технологій. Тому подальші дослідження варто присвятити розробці ефективних інструментів кредитування підприємств АПК, які б дозволили розширити обсяги кредитних ресурсів, що інвестуються банками в аграрний сектор економіки.